

PROTOKOLL
vid tillståndsprövning
och föredragning
DAG FÖR BESLUT
2020-02-21
Stockholm

Aktbilaga 14
Mål nr Ö 693-20

JUSTITIERÅD

Anders Eka, Erik Nymansson, Petter Asp, Malin Bonthron (referent) och
Eric M. Runesson

JUSTITIESEKRETERARE

Cecilia Andgren

PROTOKOLLFÖRARE

Bibbi Englund Wikström

PARTER

Klagande

SZ

Ombud: Advokat TW

Motpart

Justitiekanslern
Box 2308
103 17 Stockholm

SAKEN

Förordnande av målsägandebiträde

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts beslut 2020-02-03 i mål B 1172-20

Målet föredras.

Föredraganden avger betänkande (aktbil. 13)

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd.

Högsta domstolen ändrar hovrättens beslut och förordnar advokaten TW som målsägandebiträde för SZ i hovrätten.

TW ska få ersättning av allmänna medel för biträdet åt SZ i Högsta domstolen med 3 510 kr. Av beloppet avser 2 808 kr arbete och 702 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

SZ har yrkat att advokaten TW ska förordnas som målsägandebiträde för honom i hovrätten.

Justitiekanslern har inte haft någon erinran mot att målsägandebiträde förordnas.

Högsta domstolen har inhämtat yttrande från riksåklagaren.

SKÄL**Prejudikatfrågan**

1. Prejudikatfrågan är vilken betydelse det har för bedömningen av om ett målsägandebiträde ska förordnas i högre rätt att åklagaren har förklarat sig inte föra målsägandens talan i fråga om enskilt anspråk.

Bakgrund

2. Åklagaren väckte vid tingsrätten åtal för mord på en kvinna som avlidit till följd av att hon hade utsatts för omfattande våld i sitt hem. Kvinnan levde med sin make, SZ, och parets gemensamma ettåriga son. Åtalet riktades mot en person som vid tidpunkten för mordet var inneboende hos familjen. Advokaten TW förordnades som målsägandebiträde för SZ.

3. SZ biträdde åtalet och yrkade skadestånd med 80 000 kr för sveda och värk i form av s.k. anhörigersättning. Han gjorde gällande att han var berättigad till högre ersättning än enligt den schablon som brukar tillämpas bl.a. med hänsyn till att han var med och hittade sin döda fru. Sonen, som befann sig i lägenheten under och efter mordet, är också målsägande i målet.

4. Tingsrätten fällde den tilltalade för mord och förpliktade honom att betala 60 000 kr i skadestånd till SZ.

5. Den tilltalade har överklagat tingsrättens dom, vilket även målsägandena har gjort anslutningsvis. Den tilltalade har yrkat att åtalet ska ogillas och att han ska befrias från skyldighet att betala skadestånd till målsägandena. Åklagaren har bestritt ändring. SZ, som har förklarat att han biträder åtalet även i hovrätten, har yrkat att den av honom förda talan ska bifallas fullt ut. Åklagaren har förklarat att hon inte åtar sig att företräda SZ i hovrätten, och det även om något målsägandebitråde inte skulle förordnas.

6. SZ har begärt att hans målsägandebitråde vid tingsrätten ska förordnas även i hovrätten. Hovrätten har avslagit hans begäran.

7. Till stöd för sitt överklagande i Högsta domstolen har SZ anfört sammanfattningsvis följande. Han behöver hjälp att ta till vara sin rätt i hovrätten med hänsyn till att den skadeståndstalan som han för inte är av okomplicerat slag; han begär bl.a. ersättning enligt en högre schablon än vad som normalt brukar gälla. Hans behov påverkas vidare av att han numera bor utomlands och av att han behöver tolk. Även den omständigheten att åklagaren har förklarat att hon inte för hans talan gör att han har ett behov av målsägandebitråde också i hovrätten.

8. Justitiekanslern har anfört att omständigheterna i målet talar för att det föreligger ett behov av målsägandebitråde för SZ på grund av det enskilda anspråket och på grund av särskilda skäl.

9. Riksåklagaren har i yttrande till Högsta domstolen anfört att hon, i likhet med åklagaren i målet, gör bedömningen att det i den aktuella situationen inte föreligger förutsättningar för åklagaren att föra målsägandens talan i målet. Enligt riksåklagaren bör ett målsägandebitråde förordnas.

Förordnande av målsägandebitråde och bitrådets uppgifter

10. I mål om brott enligt 3 eller 4 kap. brottsbalken, på vilket fängelse kan följa, ska ett målsägandebitråde förordnas om det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av ett sådant bitråde (se 1 § lagen, 1988:609, om målsägandebitråde). En nära anhörig till en person som har mördats tillhör den krets av målsägande som kan få ett målsägandebitråde.

11. Målsägandebiträdet ska ta till vara målsägandens intressen i målet samt lämna stöd och hjälp. I det ligger att bistå målsäganden med att föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet, om detta inte görs av åklagaren.

Lagtextens utformning kan ge intryck av att det i första hand är åklagaren som ska bistå målsäganden med det enskilda anspråket också när ett målsägandebitråde har förordnats. Utvecklingen i praxis har emellertid varit den att det normalt inte förekommer att åklagaren för målsägandens talan i fall då målsäganden har ett målsägandebitråde. Att biträda målsäganden med att föra talan om enskilt anspråk är en av målsägandebiträdets viktigaste uppgifter. (Se 3 § lagen om målsägandebitråde och ”Målsägandebiträdet i hovrätten” NJA 2018 s. 922 p. 21.)

Åklagarens roll avseende enskilda anspråk

12. Av 22 kap. 2 § rättegångsbalken följer att åklagaren har en långtgående skyldighet att föra målsägandens talan om enskilt anspråk som grundas på ett brott som åtalet avser. Åklagarens skyldighet minskar inte till följd av att målet har överklagats till hovrätten. Som utgångspunkt påverkas skyldigheten inte heller av att målsäganden har företrätts av ett målsägandebitråde vid tingsrätten.

13. Åklagarens skyldighet att företräda målsäganden gäller inte om det kan föranleda väsentliga olägenheter eller om anspråket är uppenbart obefogat. Behovet av utredning för att klarlägga skadestandsfrågan är av betydelse för bedömningen av frågan om väsentliga olägenheter. Ett skäl mot att åklagaren för talan för målsägandens räkning kan vara att det krävs omfattande utredning för att avgöra skadestandsfrågan och att denna utredning inte kan läggas fram utan att brottmålet i dess helhet fördröjs. Även andra omständigheter, såsom att åklagaren och målsäganden har motstridiga intressen, kan medföra att åklagaren har rätt att avstå från att föra målsägandens talan. (Se prop. 1987/88:1 s. 15 f.)

Målsägandebiträde i högre rätt

14. Ett förordnande som målsägandebiträde gäller som huvudregel till dess att tiden för att överklaga tingsrättens dom har löpt ut. Om åklagaren eller den tilltalade har överklagat domen i ansvarsdelen, ska enligt 1 a § andra stycket lagen om målsägandebiträde ett målsägandebiträde förordnas i högre rätt under de förutsättningar som anges i 1 §. Vid bedömningen av om målsäganden har ett behov av ett målsägandebiträde i högre rätt ska det även beaktas om målsäganden ska höras, vad som ska prövas i fråga om enskilt anspråk och om det finns något annat särskilt skäl.

15. Förutsättningarna enligt 1 § ska i högre instans prövas utifrån de behov målsäganden har i överrättsprocessen (jfr ”Målsägandebiträdet i hovrätten” p. 18).

16. Om tingsrättens dom överklagas endast i skadestandsdelen kvarstår enligt 3 § målsägandebiträdets uppdrag i hovrätten. Denna ordning har motiverats med att åklagaren då inte är part i målet och således inte kan agera som stöd för målsäganden (se prop. 2017/18:86 s. 30).

17. Bakgrunden till bestämmelsen i 1 a § är att behovet av ett målsägandebitråde i hovrätten i regel anses mindre än vid tingsrätten. Skälen till detta är att målsäganden numera sällan deltar personligen vid huvudförhandlingen i hovrätten och i regel inte hörs på nytt. Den funktion ett målsägandebitråde kan fylla är därför många gånger begränsad. (Se a. prop. s. 25 f.)

18. När det gäller enskilda anspråk uttalas i förarbetena till bestämmelsen bl.a. att skadeståndsfrågorna i hovrätten vanligen är mer renodlade och klarlagda än vid tingsrätten, vilket gör att åklagaren i många fall kan föra målsägandens talan. Om det är fråga om mer komplicerade skadeståndsfrågor där det krävs utförligare argumentation eller mer ingående genomgång av skriftlig bevisning, anges dock att det kan vara mer ändamålsenligt att ett målsägandebitråde förordnas. Det är exempelvis inte meningen att åklagaren – i syfte att kunna föra målsägandens talan i hovrätten – ska behöva dokumentera vad målsägandebiträdet framför i tingsrätten. (Se a. prop. s. 25 f., 28 och 47.)

19. Som exempel på andra särskilda skäl som kan göra att målsägandebitråde ska förordnas anges i förarbetena att det ska ske förnyade förhör med andra personer än målsäganden angående frågor som har betydelse för målsäganden eller att målsäganden biträder åtalet och gör detta på ett mer aktivt sätt (se a. prop. s. 47 f., jfr ”Målsägandebiträdet i hovrätten” p. 19 och 20).

Behovet av målsägandebitråde i högre rätt när åklagaren inte för målsägandens talan om enskilt anspråk

20. Utrymmet för åklagaren att inte föra målsägandens talan i högre rätt är som framgått begränsat (se p. 12 och 13, jfr dock även p. 18). Det finns inte någon möjlighet för en domstol att överpröva åklagarens beslut att inte föra målsägandens talan (jfr 7 kap. 5 § rättegångsbalken om målsägandens rätt att

påkalla högre åklagares prövning av frågan och Peter Fitger m.fl., Rättegångsbalken, suppl. 87, oktober 2019, s. 22:17). Vid bedömningen av om det finns ett behov av målsägandebiträde har rätten därför att utgå från åklagarens ställningstagande i frågan.

21. Vilken inverkan det har på behovet av målsägandebiträde i högre rätt att åklagaren inte för målsägandens talan måste avgöras med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Bedömningen ska utgå från vilket behov av biträde i skadeståndsdelen som målsäganden har i överrättsprocessen (jfr p. 15).

22. Om endast den tilltalade har överklagat en fällande dom och i skadeståndsdelen enbart gör gällande att yrkandet ska ogillas vid frikännande dom är målsägandens behov av målsägandebiträde i skadeståndsdelen i regel mindre.

23. Ett större behov kan ofta antas föreligga om såväl åtalet som det enskilda anspråket har ogillats och domen överklagas i båda delarna. Detsamma gäller när målsäganden i hovrättens brottmål yrkar fullt bifall till ett skadeståndsyrkande som han eller hon endast haft delvis framgång med i tingsrätten.

24. I nyss nämnda situationer föreligger ofta ett behov av juridiskt stöd på målsägandesidan för att kravet ska kunna drivas på ett tillfredsställande sätt. Till det kommer att målsäganden – om han eller hon inte företräds av åklagare – på något sätt måste vara närvarande vid en eventuell huvudförhandling för att överklagandet inte ska förfalla.

25. I sammanhanget måste också beaktas att förordnandet som målsägandebiträde skulle ha kvarstått om domen inte också hade överklagats av åklagaren eller den tilltalade. Skälet till denna ordning, som avviker från vad

som annars gäller, är att åklagaren i dessa fall inte är part i målet och därför inte kan agera till stöd för målsäganden (se p. 16). När åklagaren avstår från att föra målsägandens talan i hovrätten uppkommer en motsvarande situation.

26. Även i de fall där åklagaren beslutar att inte föra målsägandens talan i hovrätten krävs att de grundläggande förutsättningarna enligt 1 § är uppfyllda och dessa ska bedömas utifrån behovet i högre rätt (se p. 15). När det gäller gärningar enligt 3 och 4 kap. brottsbalken har därmed bl.a. gärningens allvar, målsägandens relation till den tilltalade samt även målsägandens ålder och psykiska hälsa betydelse vid bedömningen.

27. Beroende på skadestandsfrågans komplexitet kan det dessutom förhålla sig så att behov av målsägandebiträde föreligger alldeles oavsett om åklagaren förklarat sig villig att biträda målsäganden med det enskilda anspråket eller inte (jfr ”Målsägandebiträdet i hovrätten” p. 21 och 24).

Bedömningen i detta fall

28. Åklagaren har förklarat att hon inte avser att föra SZs skadeståndstalan. Hans behov av juridiskt biträde i den delen kan således inte tillgodoses genom åklagaren. Vidare gäller att SZ på något sätt kommer att behöva vara närvarande vid huvudförhandlingen för att hans överklagande inte ska förfalla.

29. SZs skadeståndstalan är inte okomplicerad. De frågor som hans talan aktualiserar kan antas komma att kräva en mer utförlig rättslig argumentation, något som också måste ses i ljuset av att det är fråga om ett synnerligen allvarligt brott begånget mot en nära anhörig till honom.

30. Mot denna bakgrund bör målsägandebiträde förordnas för SZ.

31. Bedömningen har tagit sin utgångspunkt i att åklagaren har beslutat att inte föra SZs talan. Det finns skäl att tillägga att förhållandena i målet är sådana att mycket talar för att han skulle ha haft ett behov av målsägande-biträde i hovrätten oavsett åklagarens inställning.

Bibbi Englund Wikström

Föredragning 2020-02-19

Lämnat för expediering 2020-02-20

Anders Eka